

EMILE ZOLA:

DENAR.

Podzemni M-k.

"Povem ti, da vse skupaj gre na psa!" odvne kljubovalno Mozer.

"Pusti nas pri miru! Vse je dobro."

Salmon je pogledaj zdaj prvega zdaj drugega in se nasmeval po svoji stari navadi. Sakard ju je poslušal in sam pri sebi je primerjal svoj osebni položaj s splošno krizo, ki je grozila tiste dni francoskemu cesarstvu. Ali bo to cesarstvo naenkrat padlo, kakor on, iz svoje velike višine v nižavo zherizerje? O kako je on ljubil to vladu vseh zadnjih dvanajst let, pod katero se je čuti močnega in zadovoljnega, kakor drevo, ki je pogna korenine v plodovito zemljo! Če ga pa misli njegov brat potlačiti, ako namerava njega odrezati od tistih, ki črpajo bogatstvo in užitek iz te plodovite zemlje — potem naj pa le vzame hudič vse skupaj!

Pred njim so bili špargeljni, toda njegove misli so hitele drugam. V velikem zrealu, ki je visele pred njim, je pravkar videl svoj obraz, ki ga je presenetil. Starost še ni skazila njegove osebe; petdeset let ni naredilo nič več utisa, kakor da jih ima samo osemnajstdeset, in njegova ravna postava še kaže znamenja živahnega, mladega moža. Njegov zugoreli in vpadli marijonetični obraz z oskim nosom in z majhnimi, leskatajočimi se očmi, ima še zmiraj nekaj mladostnega na sebi in v njegovih košatih laseh še ni opaziti na ene bele nit. Nekote se je spomnil svojega prvega prihoda v Pariz drugi dan po revolucioni. Bil je zimski večer, ko je stopal po ulicah s praznimi řepi in laten, da je kar krušilo po njemu. Oh, tisti dnevi, ko je bil primoran dirjati po ulicah s preglodanimi podplati na čevljih in v špehasti suknji, dirjati za srečo. In našel je srečo in dvigal se je višje in višje; reka milijonov je tekla čez njegove roke, milijonov, ki so bili njegovi in s katerimi je lahko razpolagal po svoji volji. Ali v zaprte blagajnice se je prikradla poneverba in čez neznanne luknje je odnesla vse njegovo zlato. A danes je on zopet na ulici, kakor je bil v začetku, lačen in še vedno mlad, nezadovoljen kakor takrat in pod pritiskom težke muke hrepenevanja po bogatstvu in uživanju. Vse je že okusil, ali zdelo se mu je, da ni imel časa ne priložnosti, da bi bil kdaj dovolj globoko zagrznal v dobro življenje. Zavest, da je zopet tam, kjer je pred leti začel, ga je hudo klast, ali ne tako kakor takrat, ko je živel ob samem upu in iluzijah. Zopet hoče poskusiti, da oživi znova, da pridobi vse nazaj in se dvigne višje in višje, kakor se ni dvignil še nikdar, dokler ne bo vse ležalo premagano pod njegovimi nogami. On hoče več — ne samo kup ležečega bogatstva, temveč trdno palča slata, on hoče biti kralj vsega zlata, sedeč na tronu polnih žaklev...

Oster Mozerjev glas je zdramil Sakarda za trenutek iz globokega premisljevanja.

"Pomisli, mehiška ekspedicija je stala državo štirinajst milijonov mesečno; to je dokazal Thiers. In kdor ni slep, lahko vidi, da se majec večina v parlamentu. Na levici sedi trideset poslanec in nekaj pristašev. Sam cesar ve, da je vladna večina absolutno nemogoča, odkar se je zavzel za ojačanje svobode."

Pileralt ni odgovoril, samo ustne je napel pogrojivo.

"Vem, vem, tebi se dozdeva, da je trg zelo trden; trgovstvo napreduje. Ali počakaj do konca. Tole podiranje in ponovno zidanje v Parizu gre že predalec. Velika javna dela so izpraznila zakladnico. Kar se pa tiče mogočnih kreditnih zavodov, ki po svojem mnjenju tako napredujejo, le počakaj, da se kteri teh gruši, in boš videl, kako bodo leteli v razvaline drug za drugim. Da ne govorim o nezadovoljnosti med ljudstvom. Mednarodna delavska zveza, ki se je pred kratkim ustanovila z namenom, da izboljša položaj med delavci, me navdaja s pravim strahom. Na Francoskem vstaja organiziran protest, revolucionarno gibanje, ki narašča z vsakim dnevom. Povem ti, da črv je že v jabolku in nekega dne bo počelo."

Pri mizah je zavladal nemir. Ta prokleti Mozer, zopet ga boljšo jetra! Zadnji je pa tudi med govorjenjem skrbno opazoval Amadio in Mazod pri sosedni mizi, ki sta kljub glasnemu pogovoru drugih, stikala glavi in se zaupno pogovarjala po glasno. Ostali gostje tudi niso bili slepi in kmanu se je polotil nemir vseh borzjanov v restavraciji. Kaj vendar imata Amadio in Mazod? Kaj kujeta na tihem? Kaj će bi Amadio delal načrte za kako veliko špekulacijo? Že tri dni so se širile neprijetne govorice glede dela v Suezu. Mozer je pomemklil z očesom in omenil skoraj šepetajoče:

"Ali ne veste, da želi Anglija preprečiti delo tamkaj? Čisto lahko pride do vojne."

Zdaj še se je zganil Pileralt. Mozerova novica je vznenirila tudi njega. Novica, čeprav nevjetna, je pa potovala od mize do mize, in čimdalje je šla, tembolj je postajala verjetna. Anglija je torej poslala ultimatum, da mora delo v Suezu takoj prenehati. Amadio najbrž ve to in zdaj dela zaključke, kako bi se iznebil delnie v dotičnem podjetju. Med borzjanini v restavraciji je začela panika in med žveketanjem krožnikov je napolnila orzadje z zelo odurnim duhom. Panika je po dosegla višek, ko je naglo odpril vrata Amadijev borzni tajnik Flori, majhen človeček mehkega obraza in z gosto kostanjevo brado, in planil naravnost k mizi, pri kateri se je že toliko časa vlekel zaupni pogovor. Flori je izročil Mazodu šop kart in mu nekaj šepnil na uho.

"A tako!" odvrne Mazod in vtika karte v svoj šepni zapisnik. Nato potegne uro iz žepa.

"Kaj je polnje? Povej Berthieru, da me najpočka, in tudi ti bodi tam. Pazi na poročila."

Flori odide in Mazod se zopet spusti v skrivnostni pogovor z Amadijem. Medtem je potegnil

še več kart iz žepa in jih položil zraven krožnika na mizo. Bili so kosci trdga papirja, ki so navadno služili borzjanom za beleženje naročil. Zdaj pa je kateri izmed gostov stopil k Mazodovi mizi, šepnil besedico ali dve, in oni je hitro beležil na karte in obenem posegal po jedi na krožnik. Lažnjava vest, ki se je porodila tako nagio in nične ni vedel kje, je rasla kakor hudourni oblik.

"Ali boš prodal?" vpraša Mozer Salmona.

Zadnji se molče nasmeje, toda Mozer je videl nekako resnovo v tistjem privlačnem smehu in to ga je tako zmešalo, da je skoraj sam verjel v angleški ultimatum, pozabljoč, da si ga je on sam izmisli malo prej.

"Jaz pa kupim, dokler kdo proda", pripomene Pileralt s svojim običajnim ponašanjem večnega zaupanja v igro.

Sakard se je medtem odločil, da poje špargeljne. Pijanost igre, katero so podigli pogovori med zajutrem v restavraciji, mu je razpališčen in na tistem je preklinjal Hureta, ki ga je pustil na cedilu. Sakard je bil resneno v zadregi. Že celes tedne se je obotavjal in obotavjal in pogrebal v negotovosti, dasiravno je bil navajen delati hitre zaključke. Čutil je, da mora imeti novo kožo, in zopet je sanjal o novem življenju, ki se mora topot povpeti v višje, politične in vladne kroge. Zakaj ne bi državna zbornica posodila tudi njega v kabinet, kakor je njegovega brata? Špekulacija je res tako nestalna stvar. Velike sante se ravnotako hitro izgubijo, kakor se pridobjijo. In če korenito izprša svojo vest, bo prišel do spoznanja, da je bil vsekakor preveč straten v avtomobilu boju za denar; tak bo zahteva trezih glav in več ravnodušnosti. To je vzrok, da je po izrednem življenju luksus in bogatstvo tako pogorel in ostal praznih rok na pogorišču, v novem Parizu, kjer se je boril deset let in kjer je že toliko ljudi nagrajili ogromni bogatstvem. Da — najbrž se je prevari pri izbiranju svojega poklicja, in morda bi triumfiral ob prvem koraku na političnem polju, on, ki je tako aktiven in obdarovan z neomajano vero v svojo sposobnost. Vse pa zavisi od tega, kaj mu odgovori njegov brat. Ako ga obdije in vrže nazaj v brezno špekuliranja, tedaj bo toliko slabše zunanj in za vse druge. On je pravilno riskirati velik korak, o katerem se ni omenil nikomur; velika zadeva je to, o kateri še sanja tedne in tedne in pred katero se plaši on sam, tako velika in ogromna stvar je to. Težko je izračunati, dali se obnese ali ne.

Pileralt je govoril glasno.

"Kaj je pa s Schlosserjem, Mazod, ali je že kondal?"

"Da," odgovori borzijan. "Lepak bo še danes prilepljen. Kaj bi storil ti? Stvar je seveda zelo nadležna, toda poročila so bila že dlje časa tak neugodna, da sploh nisem pričakoval družbenega izida. Včasih je dobro pomesti s takimi."

"Povedali so mi", omeni Mozer, "da sta tvorja kolegi, Jakobi in Delarok, izgubila precejšnje svote zaradi Schlossera."

Borzijan mahne z roko.

"Ah, ta dva so žrtvovali, da rešijo druge. Schlosser vsekakor pripada bandi sleparjev in najbrž bo še okužil borse v Berlinu in na Dunaju."

Sakard je poslušal in nekote mu je obvinelo okno na Sabatiniju, o kateremu je vedel, da se je skrivoma družil s Schlosserjem. Oba sta igrala dobro znano igro: prvi je blatil delnice, drugi jih je pa kupoval; kadar je prvi izgubil, je drugi delil z njim dobrot in narobe. Ako je pa bila špekulacija že prenesena, tedaj je krivec izginil, ko sta si porazdelila denar. Sakard je videl, da je Sabatini sam plačal izvrstno kosilo, ki ga je ravnokar snedel, nato je pa stopil k Mazodu, kateremu je navadno oddajal naročila za borzni trg. Zadnji je zabeležil na kartu.

"Aha, tudi ta prodaja sueške delnice!" zasmrma Mozer in pod pritiskom bolečega dvoma vpraša na glas kar tjevendan: "Kaj mislite o Suezu?"

Kakor bi pihnil, nastane tišina. Vse glave pri sosedinah mizah se obrnejo. Vprašanje je izražalo slutnjo, ki je vsem ležala na arcu. Amadio in Mazod sta bila edina, ki se nista zmnila za to vprašanje. Vse čas sta govorila o privatnih rečeh: Mazod je priporočal prvemu enega izmed svojih nečakov in drugega sploh nista govorila. Mazodu se je malo čudno zdelo, čemu ima danes toliko ponudb glede Suezza, toda izprševal ni.

"Suez je zelo dober", pretrga tišino Sabatini s pojocim glasom, ko se je ravno odpravil iz restavracije in gredoč se je ustavil pri Sakardu, da mu stisne roko.

Sakard je za hip podrljal njegovo roko, ki je bila tako mehka kakor ženska, in v njemu je vstajal stud. V svoji negotovnosti, kaj da naj počne in kam se naj obrne, je smatral vse te ljudi za hinavce. Oh, če bi mogel, kako bi jih stri, kako bi jih vpropastil, te strahotne Mozerje, napihljene Pileralte in Salmons, te votle klade, in tega Amadio, čigar opevana ženjalnost je le slepa sreča! Kako bi jih! — Žvenket krožnikov in kožarcev se je zopet oglašal, hripcati glasovi so naraščali in vrata so se odpirala in zapirala z največjo naglino. Borzjanec so hiteli čez trg k igri, da vidijo, če bo res polem v Suezu. Sakard je pogledal čez okno. Sredi trga so se svetile stopnice borcev, ki je bila obkoljena s kočijami in z množicami ljudi, ki so ležali po stopnicah kakor žuželke, oblečeni v svitle, črne oblike. Za ograjo se je pa pojavilo nekaj žensk, ki so se premikale v senci divnih kostanjev.

Naenkrat, ravno v trenotku, ko je midil odrezati košček sira, ki ga je bil pravkar naročil, ga je zdramil močan glas.

"Oprosti, prijatelj, nisem mogel prej priti!"

Končno je le prišel Huret s širokim obrazom, podobnem kmetovemu, in bolj priprostenega nastopa. Vse delil se je k mizi in brez ovinkov naročil, kar je že bilo in malo zelenjave.

"Torej?" vpraša Sakard ravnodušno.

(Dalej sledi).

Arthur Holitscher:

Mačka v tovarni za klavirje.

Obisk čikaških klavirjev je postal v zadnjem času pri piasteljih, ki potujejo v Ameriko, zloglasen. Izborni Wells ni hotel gledati kakor naganjajo živali v trume in potem brezobrambne izročajo smerti. Drugi duhovi manjšega kalibra so posnemali Wellsov zgled. Slutin, pa da vzrok te zdržnosti ni toliko usmiljenje z živalmi, temveč izredni in popolni opis o "Packinghouses" (posiljalnicah mesa) v mojstrskem romanu socialističnega Uptona Sinclairja "The Jungle" (močvirje). Res ne vem, zakaj ne bi ob desetih dopoldne gledal, kako kolijo govedo in prešče, katerih meso nam bodo ob pol treh popoldne v obliki filejev in karejev servirali. Ali pomembnejša kot usoda živali, ki jih pokljoje, se mi zdi usoda ljudi, ki se ga ne more dovolj glasno opisati.

Sovražnik, ne preščev, temveč svojih soljudi, je vrhtega. To je to, Boschev peklenšček. Njegovo delovanje, ki ga napravijo za sovražnika soljudi, njega, ki združi vsega v zgodnjem tovarniškem delu, da je seveda od vsega začetka, da je korenjakov manj korenjaških. Ali v tej deželi, ki je napravila iz korenjaštva religijo, religijo, katere avtistične se vzdiguje takoj poleg onega demokracije in ki ima — ne le med delovnimi urami — močnejši obisk, v danski Ameriki je bil krotil jekleni trust svoj iznajmljivci, zavrhali z vsemi rezervami, da ne bi nikdar gospodarski planil iz Wallstreeta (novojorska borza) v svetovno zgodovino!

Delavec praznuje torej en dan v letu, porabi svoje borne prikaze, če jih sploh ima, in si je tako iz svojega korenjaštva zavrdil.

Sistem, ta nivredni, pasji, izsajavajoči sistem za akordno delo: vseči, si osvaja v Ameriki eno tovarniško panogo za drugo, eno tovarno za drugo, stega svoj kremirje že v Essen, v Vogtland,

ne prasičev je njegovo bodalce posalo tja, kjer jih hoče imeti množični obrat. Ali zanjučujem tega moža zaradi njegovega obreta, njegovega ravnodušne sirovosti, ki služi zase in za svojo družino krah sredni amfriti bojev, tenkih redčih curkov in prepričanega stoka. Nikakor ne! Občudujem ga zaradi njegove moči in njegovega tempa?

Najprej izpodrine spretne manjšljivo. Potem pa izpodrine najspretnejši sam sebe, kakor je rečeno najspretnejšega. Ker pri tem načinu dela je seveda nadprodaj, blaga takoj ogromna, da mora biti tovarne zimerom pogoste, ker že ne vedo, kam je del časa zapre, ker je ne vedo, kam s svojimi rezervami, zvrhanimi zalogami, Amerika proizvaja trikrat toliko, kar sama porabi, in izvajanje je gre vzporedno z nadprodajom. Schmidt je iz jeklenih tovarn, da je sredni vzredni vredni, solidno vrv, kakor vidimo.

Sistem, ta nivredni, pasji, izsajavajoči sistem za akordno delo: vseči, si osvaja v Ameriki eno tovarniško panogo za drugo, eno tovarno za drugo, stega svoj kremirje že v Essen, v Vogtland,

vseči, si osvaja v Ameriki eno tovarniško panogo za drugo, eno tovarno za drugo, stega svoj kremirje že v Essen, v Vogtland,

zadnja konsekvenca tem skrajnega izkoricanja vseh moči — zasnovali — specifično ameriška uredba "Age Line", starostna,

Nekaj mož z imenom Frederyk Taylor je bil leta in leta inženir v jeklenih tovarnah, ki so last Carnegiejevega trusta. Na potu iz varuze v pisarno je včasih postal na dvorišču v gledali, kako so načudili na samokolnice sirove železne kepe, ki so se solnčile na prostem.

Nekaj mož z imenom Frederyk Taylor je bil leta in leta inženir v jeklenih tovarnah, ki so last Carnegiejevega trusta. Na potu iz varuze v pisarno je včasih postal na dvorišču v gledali, kako so načudili na samokolnice sirove železne kepe, ki so se solnčile na prostem.

Nekaj mož z imenom Frederyk Taylor je bil leta in leta inženir v jeklenih tovarnah, ki so last Carnegiejevega trusta. Na potu iz varuze v pisarno je včasih postal na dvorišču v gledali, kako so načudili na samokolnice sirove železne kepe, ki so se solnčile na prostem.

Nekaj mož z imenom Frederyk Taylor je bil leta in leta inženir v jeklenih tovarnah, ki so last Carnegiejevega trusta. Na potu iz varuze v pisarno je včasih postal na dvorišču v gledali, kako so načudili na samokolnice sirove železne kepe, ki so se solnčile na prostem.

Nekaj mož z imenom Frederyk Taylor je bil leta in leta inženir v jeklenih tovarnah, ki so last Carnegiejevega trusta. Na potu iz varuze v pisarno je včasih postal na dvorišču v gledali, kako so načudili na samokolnice sirove železne kepe, ki so se solnčile na prostem.

Nekaj mož z imenom Frederyk Taylor je bil leta in leta inženir v jeklenih tovarnah, ki so last Carnegiejevega trusta. Na potu iz varuze v pisarno je včasih postal na dvorišču v gledali, kako so načudili na samokolnice sirove železne kepe, ki so se solnčile na prostem.

Nek